

ANADOLU, ARKEOLOJİ, ZAMAN ve MEKAN

(Dumlupınar Üniversitesi V. Arkeoloji Sempozyumu, Kütahya, 10-12 Ekim 2016)

Ed.
Gökhan COŞKUN

2017

Organizasyon

Dumlupınar Üniversitesi Rektörlüğü

Sempozyum Başkanı

Doç. Dr. Gökhan COŞKUN

Sempozyum Düzenleme Kurulu

Doç. Dr. Gökhan COŞKUN

Yrd. Doç. Dr. Müge SAVRUM KORTANOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Figen ÇEVİRİCİ COŞKUN

Yrd. Doç. Dr. Fikret ÖZBAY

Uzman Zerrin ERDİNÇ

Araş. Gör. F. Çağım ÖZCAN

Araş. Gör. Dr. Asuman KURU

Sempozyum Bilim Kurulu

Prof. Dr. A. Nejat BİLGİN

Prof. Dr. Halime HÜRYILMAZ

Prof. Dr. A. Tuba ÖKSE

Prof. Dr. Mehmet IŞIKLI

Doç. Dr. Gökhan COŞKUN

Doç. Dr. R. Eser KORTANOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Figen ÇEVİRİCİ COŞKUN

Yrd. Doç. Dr. Fikret ÖZBAY

Yrd. Doç. Dr. Müge SAVRUM KORTANOĞLU

Hakem Listesi

Prof. Dr. Halime HÜRYILMAZ

Prof. Dr. A. Tuba ÖKSE

Prof. Dr. Sevinç GÜNEL

Prof. Dr. Bilge HÜR MÜZLÜ

Prof. Dr. Ayşe Mine GENÇLER ÖZKAN

Prof. Dr. Hüseyin ALANYALI

Prof. Dr. Harun TAŞKIRAN

Prof. Dr. Murat DURUKAN

Prof. Dr. Mehmet IŞIKLI

Prof. Dr. Ramazan Süleyman GÖKTÜRK

Doç. Dr. Birol CAN

Doç. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU

Doç. Dr. Ertekin Mustafa DOKSANALTI

Yrd. Doç. Dr. Haluk SAĞLAMTİMUR

Yrd. Doç. Dr. Figen ÇEVİRİCİ COŞKUN

Yrd. Doç. Dr. Fikret ÖZBAY

Yrd. Doç. Dr. Müge SAVRUM KORTANOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Deniz KAPLAN

Yrd. Doç. Dr. Atila TÜRKER

Yrd. Doç. Dr. Işık ADAK ADIBELLİ

ANADOLU, ARKEOLOJİ, ZAMAN ve MEKAN
(Dumlupınar Üniversitesi V. Arkeoloji Sempozyumu, Kütahya 10-12 Ekim 2016)

Editör
Gökhan COŞKUN

Yayınlayan
Şükrü DEVREZ

Kapak Tasarımı
Zerrin ERDİNÇ

Grafik ve Tasarım
Mustafa CAN

Tasarım Uygulama
Engin DEVREZ

Tüm metnin yayım hakkı saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında editörün yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yayınevi
Bilgin Kültür Sanat Yayıncılık www.bilginkultursanat.com
Selanik 2 cad. 68/4 Kızılay Ankara
Tel: 0 312 419 85 67 Fax: 0312 419 85 68
Sertifika No: 20193

ISBN: 978-605-9636-18-6

1. Baskı 2017

Baskı
Ankara Ofset
Büyük Sanayi 1. Cadde Necatibey İş Hanı
Alt Kat No: 93/43-44 İskitler - Ankara
Sertifika No: 0690110863

İÇİNDEKİLER

Gökhan COŞKUN

Sunuş VII

Halime HÜRYILMAZ

Erken Bronz Çağı'nda Kuzey ve Doğu Ege Denizi Adaları: Yerleşim Yerleri, Yaşamsal Kaynaklar ve Kültürel İlişkiler..... 1

A. Tuba ÖKSE

Tatıka: Yukarı Dicle Havzasında Bir ETÇ I-II Mezarlığı ve Ritüel Yapılar.....15

A. Nejat BİLGİN, Müge SAVRUM KORTANOĞLU

Seyitömer Höyük'te Bir İlk Tunç Çağ III Yapısına Dair Gözlemler.....31

Mehmet IŞIKLI, Hatice ERGÜRER

Erken Tunç Çağı Doğu Anadolu Bölgesi Kura-Aras Kültürü'nde Mekân ve Mekân Kullanımına Dair Gözlemler.....43

Ali OZAN

Kıyı Ege'de Baskı Bezemeli Çanak Çömlek Geleneği: Ege Gübre Yerleşimi Örneklerinin Değerlendirilmesi 65

Erim KONAKÇI

Orta ve Geç Tunç Çağında Lykos (Çürüksu) Vadisi Yerleşimleri 75

Can Yümni GÜNDEM

Anadolu'da Arkeozoolojik Çalışmaların Başlangıcından 2000'li Yıllara Kadar Olan Gelişimine Genel Bir Bakış (1880-2000).....89

Sercan Kaan ALKAN

Gökçeada-Yenibademli Höyüğü'nün Bitkisel Kalıntıları ve Depolanma Modelleri.....97

Elif BOZKURT

Radyal Düzenli "Anadolu Yerleşim Planı" Üzerine Düşünceler.....111

İlyas ÇETİNKAYA

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da El Yapımı Seramiğin Devamlılığı.....135

Aydın EMANET

Akkad Dönemi ve Sonrası Yukarı Dicle Seramiği.....151

Gökhan COŞKUN

İç-Batı Anadolu'daki Bir Akbaemenid Dönem Yerleşiminin Karakterizasyonu: Seyitömer Höyük 167

Handan YILDIZHAN

Daskyleion'dan Bir Neo-Babil Mübrü: Bir Stel ve Bir Bulla ile Birlikte Düşündürdükleri 183

Özden ÜRKMEZ

Değişen Anadolu'nun Değişmeyen Mekanı: Öteki Dünya.....201

Münteha DİNÇ

Uşak'ta Bir Antik Kent: Akmonia 213

Burak SÖNMEZ

Nysa ad Maeandrum Çarşı Bazilikası Hellenistik ve Roma Dönemi Seramikleri.....231

Adem YURTSEVER

Side'de MS 1.-3. Yüzyıllar Arasında Yumurta-Ok Bezemelerinin (İon kymationu) Stilistik Değişim ve Gelişimi 251

Bilge YILMAZ KOLANCI

Antik Dönem'den Günümüze Hayıt Ağacı'nın (Vitex agnus-castus L./Lamiaceae) Kullanımı.....271

DASKYLEİON'DAN BİR NEO-BABİL MÜHRÜ: BİR STEL VE BİR BULLA İLE BİRLİKTE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

[A Neo-Babylon Seal from Dascylium: What it reminds together with a Bulla and a Grave Stele]

Handan YILDIZHAN*

Özet

Babil'in Büyük Kyros tarafından ele geçirilmesiyle birlikte Ortadoğu'da yeni güçler iş başına geçmiştir. Bu süreçteki dini ve politik fikirlerin yavaş yavaş eski Mezopotamya düşüncesinin yerini aldığı ve toplumsal kurumlarda da değişimlerin olduğu bilinmektedir. Babil'in ele geçirmesiyle birlikte burada yaşayan halk toplulukları ve inançlarının, imparatorluğun çeşitli bölgeleri ile ilişki içine girdikleri ve imparatorluğun yeni toprakları arasında hareket ettikleri görülmektedir.

Bu etkileşim ve değişim sürecini ve Daskyleion-Babil ilişkisinin varlığını somut olarak belgeleyen arkeolojik veriler arasında; Neo-Babil Dönemine ait bir mühür, bir bulla ve Semitik kökenli bir aristokrata ait mezar steli yer almaktadır. Gerek mühür ve bulla üzerinde yer alan sembollerden gerekse mezar steli'nde adı geçen tanrı isimlerinden anlaşıldığı üzere Daskyleion'da bir birinden farklı etni-site ve inanca sahip çok kültürlü bir toplumdan söz etmek mümkündür.

Ayrıca, Erken Akhaemenid Dönemden itibaren imparatorluğun Anadolu'daki toprakları için Boğazlardan gelebilecek herhangi bir tehlikeye karşı tampon niteliğindeki önemli bir noktada bulunan Daskyleion, gerek Sardis gerekse imparatorluğun ana yönetim merkezi Persepolis ile hem resmi hem de bölgesel bürokrasiyi içeren yazışmaların gerçekleştirildiği bir merkez konumunda olmalıdır.

Daskyleion'dan ele geçen mühür ve bulla bu çerçevede değerlendirildiğinde, kentteki varlığı bilinen saray arşivinin kuruluşu için önerilen MÖ 479 ve 477 tarihinin daha erken yıllara, MÖ 509-494 yılları arasına, çekilmesi mümkün görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Daskyleion, Neo-Babil mührü, Bulla, Stel.*

Abstract

New forces came into power in Middle East with the conquest of Babylon by Cyrus II. It is known that religious and political ideas in this process replaced the old Mesopotamian ideas slowly. It is seen that the peoples and beliefs living in that area established relations with several regions and moved in new lands of the empire with the conquest of Babylon.

Among the archaeological data evidencing this interaction and alteration process and Dascylium-Babylon relation perceptibly are a Neo-Babylon seal, a bulla and a grave stele that belonged to a Semitic origin aristocrat. As it is understood from the symbols on both the seal and the bulla and the god names mentioned on the grave stele, it is possible to speak of a multicultural community in Dascylium with different ethnicities and beliefs.

Also, Dascylium which was located on an important point with the quality of buffer zone against any dangers that could come from the Straits for the lands of the empire in Anatolia since the early Achaemenid Period, must have been in the position of the centre where regional bureaucracy and official communications with both Sardis and main administration centre Persepolis were performed.

When the seal and the bulla found in Dascylium are considered within that scope it is possible to change the proposed establishment year 479-477 BC for the court archive which was known to have existed in the city with earlier years of 509-494 BC.

Keywords: *Dascylium, Neo-Babylonian seal, Bulla, Stele.*

* Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 50300 Nevşehir. E-mail: hndnyildizhan@yahoo.com

Mühür üzerinde çalışma fırsatını sağlayan Prof. Dr. Tomris Bakır'a teşekkürü bir borç bilirim. Makalede yer alan Daskyleion'da bulunmuş bulla, mühür, mühür baskısına ve mühür ile aynı alandan geçen seramiklere ait fotoğraflar makalenin yazarı tarafından çekilmiştir.

Tarih boyunca, Thrakia, Propontis, Boğazlar, Marmara Denizi ve Küçük Phrygia bölgelerine hâkim konumuyla, siyasi ve ticari anlamda bu bölgelerin odağında önemli bir merkez niteliğindeki, Daskyleion Antik Kenti Balıkesir ili Manyas Kuş Cenneti Gölü'nün güneydoğusunda yer alır.

Höyükteki ilk yerleşime ait arkeolojik veriler MÖ 8. yüzyıla kadar gitmekle birlikte, kent en güçlü olduğu dönemi Pers egemenliği sırasında yaşamıştır. Daskyleion'daki Pers varlığı kendini, ağırlıklı olarak, mezar stelleri, kabartmalı bloklar ve küçük buluntularda göstermektedir. Küçük buluntular arasında Akurgal döneminde yapılan kazılar sırasında gün ışığına çıkartılmış¹ Pers Dönemine ait olan bullalar², bu bullalar üzerinde yer alan eski Persçe³ ve Aramca yazıtlar⁴ ile Daskyleion ve çevresinde bulunan yazıtlar⁵ Perslerin bölgedeki varlığını kanıtlamıştır.

Perslerin Daskyleion'a gelişleriyle birlikte kentteki sosyal organizasyon değişmiş; pek çok değişik fikir ve geleneğin bir araya getirilmesiyle oluşan eklektik ve akılcı bir sistem tesis edilmiştir. Yerel kültürle başlayan bu kaynaşmanın en güzel etkilerini, nekrolojiye bağlı eserlerde⁶, tümülüslerde⁷, üzerlerinde yazı bulunan seramiklerde⁸, küçük buluntularda ve inanç sisteminde⁹ görmek mümkündür.

Kyros'un, Anadolu topraklarındaki egemenliğinin ardından Babil'i ele geçirmesiyle birlikte Ortadoğu'da yeni güçler işbaşına geçmiştir. Yeni dini ve politik fikirler yavaş yavaş eski Mezopotamya düşüncesinin yerini alırken, toplumsal kurumlarda da değişmelerin olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Daskyleion'nun toplumsal yapısındaki değişimi, Neo-Babil stilindeki bir mühür (Kat.1, Fig. 1. a-c; Fig. 2. a-b)¹⁰ ve onunla ilişkilendirilebilecek diğer buluntularla takip etmek mümkündür. 1999 yılında kentte sürdürülen kazılar sırasında gün ışığına çıkartılan mühür Antik Çağ mühür sanatında çok tercih edilen taşlar arasında yer alan Kalsedon'dan yapılmıştır¹¹. Mührün tipolojik olarak, Babil ve Neo-Babil Döneminden Akhaemenid Dönem içlerine kadar üretildiği bilinen oktogonal piramidal mühür tipi¹² içinde yer aldığı tespit edilmektedir.

Mührün konkav olarak şekillendirilmiş oktogonal yüzündeki betimleme (Kat. 1, Fig. 2. a-b) keski ve matkapla stilize olarak işlenmiştir. Bu betimlemede solda bir altar üzerinde Babil tanrılarına ait semboller önünde ayakta duran giyimli bir insan figürü yer alır. Başının sol üst bölümünde bir hilal sembolü bulunan bu figür her iki elini dua jesti içinde havaya kaldırmıştır. Mührde betimlenen sembollerden *marru* (Türkçesi: bel) tarım

1 Akurgal 1956: 23, 50, pl. 12.

2 Balkan 1959: 123-128; Kaptan 2002.

3 Schmitt 2002: 194-197, DS 2.1-3, pl. 5-8; DS 3.1, pl. 9-10; DS 3.1-147; DS 4.1-12, pl. 47-51.

4 Röllig 2002: 198-209, DS 16, pl. 91-92; DS 18, pl. 96-97; DS 19, pl. 98-99; DS 23, pl. 106-107a-b; DS 24, pl. 108-109; DS 6, pl. 188-189; DS 65, pl. 197-198; DS 76, pl. 232-233; DS 100, pl. 294-296; DS 108, pl. 313-314; DS 112, pl. 322-323; DS 113, pl. 324-325.

5 Gibson 1975: no. 37; Altheim Stiehl, Cremer 1985: 1-16; Dupont Sommer 1966: 34-39; Cross 1966: 7-10; Lemaire 2001: 21-35.

6 Altheim Stiehl v.d. 1983: 1-23; Dolunay 1966: 19-33; Polat 2007: 215-224.

7 İren, Yıldızhan 2014: 215-216, res. 6-10; 2015: 588-590, res. 14-15; 2017: 341, res. 5-6.

8 Bakır, Gusmani 1993: 135-144; Gusmani, Polat 1999: 59-64; Yıldızhan 1996.

9 Bakır 2001: 172, fig. 3-4; 2011: 37-38, res. 6-7, 81-85, res. 23-24, 26-28.

10 Bakır 2001: 176, fig. 13; 2004: 5, 12, res. 11.

11 Boardman 1970b: 20, fig. 1. Anadolu mühür oymacılığında, diğerleri ile karşılaştırıldığında, Kalsedon ve akik taşının en yaygın malzeme olarak kullanıldığı tespit edilmektedir; 1970a: 326; 1976: 45-46, fig. 1a; 1998: 1-2.

12 Boardman 1970b: 19-20, fig. 1; 1998: 1-2; Buchanan, Moorey 1988: 60-62, no. 384-394, pl. XIII. 389, 393 numaralı örnekler Sardis'ten satın alma yoluyla müzeye gelmiştir.

tanrısı Marduk'un¹³ simgesidir. Onun yanında yer alan lamba sembolü ateş ve ışık tanrısı Nusku'yu¹⁴, sol üstte yer alan yarım ay ise ay tanrısı Sin'i¹⁵ sembolize etmektedir.

Bir altar ve kutsal semboller önünde ibadet eden insan figürünün tasvir edildiği sahneler, Geç Asur, Babil, Neo-Babil Dönemlerine ait silindir ve piramidal mühürlerde oldukça popülerdir. Bu tarz stilize sahnelerin yer aldığı Neo-Babil mühür ve baskıları üzerinde yapılan çalışmalar, bu tipe ait mühürlerin Babil'in yıkılışından sonra bir süre daha kullanıldıklarını göstermektedir¹⁶. Yayınlanan pek çok müze kataloğunda yer alan mühürlerde¹⁷, Persepolis Kalesi¹⁸ ve Hazine Dairesi¹⁹ ve hatta az sayıda da olsa Murashu Arşivi'nde yer alan tabletler üzerindeki mühür baskılarında²⁰ benzer sahneler yer almaktadır. Bu durum, Neo-Babil Dönemine özgü ibadet sahnelerinin yer aldığı piramidal mühür geleneğinin, Akhaemenid Dönem boyunca da popülerliğini yitirmeden kullanılmaya devam etmiş olduğunun bir göstergesidir²¹. Üretimi oldukça uzun zaman dilimine yayılan ibadet sahneli mühür ve baskılarının çok azı kesin tarihlenen tabakalarda bulunmuştur. Örneklerin çok büyük bir kısmı müze ve koleksiyonlardan gelmektedir. Ayrıca bu tip sahneler, alışılmış stilize betimlemeleri nedeniyle araştırmacılar tarafından ayrıntılı olarak incelenmemiş bir grup olarak kalmıştır. Bu nedenle bu tipe ait birçok mühür ve baskısının analogiye dayalı olarak tarihsel bir zemine oturtulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Daskyleion'da bulunan mührün açığa çıkarıldığı alan, bu alandan ele geçen diğer buluntular (Kat. 2-5, Fig. 5. a-d)²² yardımıyla MÖ 6. yüzyılın üçüncü çeyreği ile dördüncü çeyreği arasına tarihlendirilebilir. Bu tarih Persepolis'te Dareios I'in, Daskyleion'da ise yönetici konumda bulunan Mitrobates ve Megabazos'un iktidarları dönemine denk gelmektedir. Mührün oldukça yeni görümlü olması, onun bulunduğu tabaka ile de çağdaş bir kullanıma sahip olduğu görüşünü de kuvvetlendirmektedir.

Mühür üzerinde yer alan sahnenin ikonografik ve stilistik açıdan en yakın benzerleri, çeşitli müze ve koleksiyonlardaki mühürler üzerinde yer almaktadır (Fig. 4)²³. Bu sahneye

- 13 von der Osten 1934: 146, pl. XXXI, no. 474, 478-480; 119, 146, pl. XXXII, no. 482-483, 486-488, 494-497; Eisen 1940: 79, pl. X, no. 93; Black v.d. 1992: 129, 168.
- 14 Black v.d. 1992: 116, 145; Eisen 1940: 79, pl. X, no. 93; von der Osten 1934: 119, 146, pl. XXXII, no. 488.
- 15 von der Osten 1934: 143, pl. XXXII, no. 491-495; Black v.d. 1992: 54.
- 16 Zettler 1979: 268; Collon 1987: 90; Root 1998: pl.10-12.
- 17 Delaporte 1920: 74-75, no. D.93, 95-96, pl. 54, fig. 22, 25-26 (Neo-Babil); von der Osten 1934: 146, pl. XXXI, no. 474, 478-480; 119, 146, pl. XXXII, 482-483, 486-488, 494-497; Gordon 1939: 6, 32, no. 111, pl. XIV (Asur/Neo-Babil); Eisen 1940: pl. X, no. 93; Jakob Rost 1975: no. 239-259, 261-280, 297-312.
- 18 Garrison 2000: 142-143, fig. 20; Root 1998: 262, pl. 10-12.
- 19 İbadet sahneli Neo-Babil tipi piramidal mühürlerlere ait baskılar, Persepolis'te MÖ 5. yüzyıl içlerine kadar kullanılmaya devam eder; Root 1998: 264; Schmidt 1957, 16-17, 38, pl.13, seal no. 62, (PT6 215, PT6 293, PT4 774).
- 20 Legrain 1925: cat. no. 965; Zettler 1979, tab. 1. Neo-Babil stilindeki ibadet sahnelerin, Babil'deki mühürlerde, en azından silindir ve yuvarlak yüzlü mühürlerdeki, kullanımı Artaksekse II Döneminde de (MÖ 404-359/8) devam etmiştir bkz., Klengel Brandt 1969. Murashu Arşivi Babil'in kültürel coğrafyası içinde yer aldığından Root'a göre, geleneğin doğduğu yerde varlığını uzun süre sürdürmesi oldukça normaldir; Root 1998: 262.
- 21 Politik kırılmaların olduğu anlarda mühür stillerinin aniden değişmesi gerekli değildir; Zettler 1979: 268; Collon 1987: 90.
- 22 İki adet Kassel kyliksine ait parçalarla birlikte, bir adet bitkisel bezemeli skyphos gövde parçası ve tama yakın bir Lydia krateri.
- 23 Neo-Babil mühür örnekleri için bkz. Delaporte 1909: 115-117, pl. X, fig.148, 154, 156; 1910: XIX, 311, no. 578, pl. XXXVII, fig. 578 (Dareios I-Kambyses I Dönemi); 1920: 26, no. T.245, pl. 6, fig. 4^b; 74, no. D.93-95; pl. 54, fig. 22-25; 1923: 172, no. A.755, A.766, pl. 92, fig. 26, 34; Ward 1909: 124, no. 299, pl. XXXVIII, fig. 299; Eisen 1940: 30, pl. X, no. 93; Porada, Buchanan 1948: 99, no. 804; Glock 1988: no. 140 (MÖ geç 7.-5. yüzyıl); Buchanan, Moorey 1988: 61, pl. XIII, no. 384; Herboldt 1992: 109-110, pl. 14.5-6; Doumet 1992: 76, no. 173. Tanrı Nusku'nun lambasının yerini, *marru* sembolünün aldığı, benzer saç, sakal ve giyim

benzer betimlemeleri Dareios I'in hükümdarlığının 13. ve 28. yıllarına (MÖ 509-494) tarihlenen Persepolis Kale Tabletleri (Fig. 3)²⁴ ve Kserkses I'in hükümdarlık dönemine (MÖ 486-467) tarihlenen Persepolis Hazine Binası Tabletleri²⁵ üzerinde de görmek mümkündür. Persepolis Hazine Binası'ndan ele geçen mühür baskısı örnekleri üzerinde çalışan Schmidt, bunların tarihlendirmesini tabletler üzerinde yer alan 5. numaralı mühür baskısı ile olan üçüncü derecedeki benzerliği yardımıyla yapmaktadır. Schmidt, ayrıca 5 numaralı mühür ile ilişkili bazı baskıların Dareios I Döneminde yapılmış bir mührü ait olabileceğinden bahsetmekte ve mührün sahibinin hem Dareios I hem de Kserkses I'in yönetiminde görevli bir memur olabileceğini de önermektedir²⁶. Bu nedenle teorik olarak söz konusu mührü ilişkili baskıların, Dareios I'in hükümdarlığı döneminde üretilmiş bir mührün baskıları olarak, MÖ 5. yüzyılın içlerine kadar devam ettiği düşünülebilir²⁷.

Persepolis örneği için Schmidt'in dikkat çekici yorumu ve Daskyleion mührünün ele geçtiği alanın tarihi göz önünde bulundurulduğunda, Daskyleion'da ele geçen Neo-Babil stilindeki mührün ikonografik ve stilistik açıdan olduğu kadar, tarihsel açıdan da Persepolis Kale Tabletleri üzerinde yer alan mühür baskıları ile uyum içinde olduğu tespit edilmektedir.

Görünür işlevleri nedeniyle mühürler, sadece üzerinde yer alan simge ve semboller hakkında bilgi taşımazlar. Aynı zamanda bireyselliğin bir göstergesi olarak, onu kullanan kişi hakkında da birçok bilgi edinmemizi sağlarlar. Daskyleion'da gün ışığına çıkartılmış bu mührün kentteki varlığı, onun kente bir Babilli tarafından getirilip getirilmediği²⁸ ya da onun Daskyleion'a gelen bir Babilli sanatçı tarafından yapıp yapılmadığı²⁹ ve kime ait olduğu gibi önemli soruları da gündeme getirmektedir. İlk iki soruya kesin bir cevap vermek oldukça güç görünmektedir. Diğer yandan mühür olasılıkla Persli yöneticiler tarafından kontrol edilen yüksek statülü Babilli bir memura ya da ayrıcalıklı bir tüccara ait olmalıdır³⁰. Eğer mühür, Babilli bir memura ait ise Babil kökenli bir kişi ile Daskyleion'un Persli yöneticileri arasındaki ilişkiyi kanıtlaması bakımından önemli bir arkeolojik veri niteliği taşımaktadır.

tasvirlerine sahip örnekler için bkz. Avigad 1997: 420, no. 1110; Buchanan, Moorey 1988: pl. III, no. 95. Geç Asur-Neo-Babil örneği için bkz. Doumet 1992: 88, no. 172.

- 24 Root 1998: 289, pl. 12. Daskyleion örneğinde *marru* sembolünün yerini tanrı Nusku'nun lambası almış olsa da *stylus* ve ibadet eden insan figürü saç, sakal ve giyim betimlemesi bakımından Persepolis Kale Tabletleri üzerinde yer alan mühür baskıları ile oldukça yakın benzerlik içindedir.
- 25 Schmidt 1957: 16-17, 38, pl.13, seal no. 62, (PT6 293, PT4 774). Buradaki örnekler, altar üzerinde yer alan Tanrı Marduk'un kutsal hayvanı olan *Musbussu* ve *marru* betimleri açısından farklılık gösterse de, *stylus* ve ay sembolleri ile birlikte ibadet eden insan figürünün saç, sakal ve giyim betimlemesi açısından Daskyleion örneği ile yakın benzerlik gösterir.
- 26 Schmidt 1957: 17.
- 27 Schmidt 1957: 17; Root 1998: 262, 264.
- 28 Herodotos: I. 195'te Babil'de herkesin bir mühür taşıdığından bahseder. Bu veriler göz önünde bulundurulduğunda, Babil atölyelerinin birinden satın alınan bu mühür sahibiyle birlikte Daskyleion'a gelmiş olabilir.
- 29 Persepolis Kale Tabletleri arasında yer alan PFS 16, PFS 38ve PFS 1037 örneğinde olduğu gibi, geleneksel tarzda üretilmiş yeni mühürleri Babilliler yapmış olmalıdır: Root 1998: 262; Garrison 1991, 10. Kyros II Babil'e başarılı bir sefer düzenlemiş, zaman içinde hukuki ve ekonomik işlemler kesintisiz sürdürülebilmiştir. Bu nedenle, diğer zanaat dallarına göre daha çok hareket etme özgürlüğüne sahip mühür ustaları, bürokratik ihtiyaçlar doğrultusunda, imparatorluğun merkezleri arasında hareket etmiş olabilirler; Garrison 1991, 10. Akhaemenid saraylarındaki yabancı sanatçılar için bkz., Calmeyer 1988: 111. Diğer bir olasılık ise, üretime devam eden, Babil atölyelerinin Pers topraklarındaki alıcılara bunları göndermiş olmalarıdır; Root 1998: 264.
- 30 Daskyleion ve çevresinden ele geçen epigrafik buluntular ışığında; Akhaemenid Dönemde kentte Phryg, Lyd, Yunan kökenli yerleşimcilerin yanı sıra, Semitik ve Babil kökenli yerleşimcilere ilişkin veriler de tespit edilmiştir; Dupont Sommer 1966: 34-39; Cross 1966: 7-10. Röllig 2002: 202, 209, 5. DS 24.

Benzer bir ilişkiyi kanıtlayan diğer veri ise Akhaemenid Dönem Daskyleion yöneticileri ile Babil kökenli bir kişi arasında yapılmış yazışmanın kanıtı olan bir bulladır (Fig. 6, DS 1)³¹. Neo-Babil stilindeki bu bulla, sağındaki altar üzerinde duran *marru*, iki stylus (yazı kamışı) ve bunların önünde duran insan figürlü tasviriyle, ikonografik açıdan Kalsedon'dan yapılmış Neo-Babil stili mühürle, bir kaç küçük değişiklik dışında, yakın benzerlik taşımaktadır. Bullanın üzerinde yer alan tanrı sembollerinden ikisi farklılaşmıştır. Tanrı Nusku'nun lambası yerini Babil'in yazı tanrısı Nabu'nun yazı kamışlarına³², ay tanrısı Sin'in sembolü yarım ay ise yerini tanrıça İştâr'ın yıldızına bırakmıştır.

Daskyleion'da ele geçen bu bullanın da içinde saklandığı saray arşivinin kuruluş ve yıkılış tarihi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Bullalar üzerinde ilk çalışmayı yapan K. Balkan, bunlar üzerinde yer alan "Kserkses" adından yola çıkarak, Kserkses'in Yunanistan Seferi sırasındaki Daskyleion Satraplığı ile olan yakın ilişkisini de göz önünde bulundurarak, bullaların tarihini Kserkses'in krallığının ilk on yılı içine yerleştirir³³. Bu buluntular üzerindeki en geniş çalışmayı yapan D. Kaptan, bullaların stilistik özelliklerini ve beraberinde bulunan diğer arkeolojik verileri de göz önünde bulundurarak, onları MÖ 479 yılı ile 375 yılları arasına tarihler³⁴. Bullaların üzerinde yer alan çivi yazılarını değerlendiren Schmitt ise bullaların tarihi için Kserkses'in saltanatının son yıllarını işaret etmektedir³⁵. "Daskyleion'da Orta Akhaemenid Dönemi" üzerine bir doktora tezi hazırlayan G. Coşkun ise bullalar ve içinde yer aldığı arşiv için MÖ 477-395 yıllarını önerir³⁶. Son araştırmalar ile bullaların kronolojisi için yeni bir öneri daha gündeme gelmiştir. Bullalarla aynı kontekstte yer alan buluntular arasındaki en geç tarihli Attika skyphosuna dayanan H. Bulut, bullaların içinde bulunduğu arşivin MÖ 4. yüzyılın üçüncü çeyreğinde büyük bir yangına maruz kaldığı hakkında bilgi vermektedir³⁷.

Son on dört yılda kentte sürdürülen kazı çalışmaları sonucunda elde edilen yeni veriler ışığında, söz konusu bulla ve içinde yer aldığı arşiv yeniden değerlendirildiğinde bu görüşlere bir yenisini daha eklemek mümkündür. Bulla üzerinde yer alan ibadet sahnesinin hem konu hem de stilistik açıdan en yakın benzerleri, Dareios I Dönemine tarihlenen Persepolis Kale Tabletleri (Fig. 7)³⁸ ve çeşitli müze koleksiyonlarında bulunan ve bazıları Dareios I ve Kambyes I Dönemine tarihlenen mühürler üzerinde³⁹ yer almaktadır (Fig. 8). Bu örnekler ile Daskyleion bullası arasında kurulan analogi ve kentte ele geçen Neo-Babil mührü dikkate alındığında, söz konusu bullanın ve içinde yer aldığı arşiv binasının kuruluş tarihinin daha önceden önerilen MÖ 479 ya da 477 yılından daha erkene çekilmesi gerektiği düşünülmektedir. Kentteki Erken Akhaemenid Döneme ait mimari yapılara yönelik, imar faaliyetleri de bu durumu destekler niteliktedir.

31 Kaptan 2002: 106-107, pl. 3-4.

32 Asur ve Neo-Babil mühürleri üzerinde görülen *stylus* (yazı kamışı) tasviri şüphesiz ki yazı ve anlaşmaların tanrısı Nabu'nun sembolüdür; von der Osten 1934: 146, pl XXXI, no. 474, 478-79; 119, 146, pl. XXXII, no. 481-492, 494-497; Pomponio 1978: 209-211, dipnot. 16; Black v.d. 1992: 134, 185.

33 Balkan 1959: 127.

34 Kaptan 2002: I, 27.

35 Schmitt 2002: 195.

36 Coşkun 2005: 434.

37 Bulut 2009: 62. Bu yangın Granikos Savaşı sonunda, Pharnenion'un MÖ 334 yılında kenti alarak tahrip yoluyla ele geçirmesi sırasında çıkan yangındır. İçinde bullaların bulunduğu saray arşivi de bu tarihte bullalarla birlikte yanmıştır.

38 Root 1998: 287-288, pl. 10-11.

39 Benzer Neo-Babil mühür örnekleri için bkz. Delaporte 1909: 116, pl. X, no.152; 1910: XIX, 312, pl. XXXVII, fig. 584 (Dareios I-Kambyes I Dönemi); 1920: 74, no. D.88, pl. 54, fig. 18; Ward 1909: no. 293, pl. XXXVII; Porada, Buchanan 1948: 99, no. 805; Buchanan, Moorey 1988: 61, no. 385-386, 388, 390, 392-393, pl. XIII; Keel Leu 1991: 122, 128, no.153 (M.Ö. 6. yüzyıl). Bu örnekler dışında, Murashu Arşivi Tabletleri üzerinde yer alan az sayıdaki mühür baskıları konu açısından Daskyleion'da ele geçen bulla ile bir benzerlik gösterse de mühürlerin yuvarlak konturu ve konkav baskısı ile tapınma jesti içinde olan figür ve sembollerin stilistik özellikleri oldukça farklıdır bkz., Bregstein 1993: 53; Legrain 1925: cat. no. 965.

Daskyleion'un, imparatorluğun satraplık organizasyonu içinde ne zaman yer aldığı sorusuna cevaben araştırmacılar farklı görüşler bildirmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda çağdaş tarihçiler, Daskyleion'un Artabazos I Dönemi (MÖ 477-468) öncesine kadar Sparda Satraplığı'nın merkezi konumunda olan Sardis'e bağlı yöneticiler tarafından yönetildiğine dair yorumlar yapmaktadır⁴⁰. Bununla beraber eldeki arkeolojik bulgulardan Daskyleion'un da Sardis ile eşzamanlı köklü bir geçmişi olduğu anlaşılmaktadır.

Kentte 2003-2014 yılları arasında sürdürülen kazılarda höyüğün güneyinde, üç mekânlı bir yapı ve onunla ilişkili yollar ve avlular ortaya çıkartılmıştır⁴¹. Bu yapının Pers Dönemine tarihlenen, yönetsel ve dinsel işlevi olan bir yapı kompleksi olduğu anlaşılmıştır. Üç farklı evresi olduğu tespit edilen yapının, kentin ilk Persli yöneticisi olan Pharnukhos Döneminde (MÖ 546-530) inşa edilmeye başlandığı tespit edilmiştir. Olası bir saray kompleksi olarak da kabul edilebilecek bu yapının inşasına MÖ 6. yüzyılın sonlarında da devam edildiği ve MÖ 5. yüzyılda yapılan eklemelerle yeniden düzenlenerek, MÖ 395 yılına kadar kullanıldığı bilinmektedir⁴². Ayrıca kazılar sırasında ele geçen ve MÖ 6. yüzyılın üçüncü çeyreği ile yüzyılın sonlarına tarihlenen mermer mimari yapı elemanları⁴³ ve mimari terrakotalar⁴⁴ Daskyleion yöneticileri Mitrobates ve oğlu Kranaspes Dönemine (MÖ 530-522) tarihlenen Ion tarzı anıtsal yapılara, belki de bir sarayın varlığına, işaret eder. Aynı döneme tarihlenen mermer buluntular arasında, kutsal alanla ilişkilendirilebilecek bir altara ait olabilecek bir köşe akroterionu⁴⁵ ve bir sütun başlığı⁴⁶ da yer almaktadır. Daskyleion Satrabı Megabazos ve oğlu Oibares'in yönetimine (MÖ 500-490)⁴⁷ denk gelen İonia İhtilalı gibi önemli politik karışıklık döneminde dahi kentteki imar faaliyetlerinin kesintiye uğramadan devam ettiği yapı kompleksi içinde yer alan yapılara ait kalıntılardan ve MÖ 6. yüzyılın sonlarına tarihlenen mimari terakotalardan⁴⁸ anlaşılmaktadır. Mimari yapılara ait bu örnekler, yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren kentte başlayan atılımın mimariye yansımaları olarak kabul edilmelidir.

Kentteki mimari faaliyetlerin, Dareios I'in imparatorluğun yeniden organizasyonu çerçevesinde başlatılmış olduğu inşa programı ile aynı tarihlere rastlıyor olması oldukça anlamlıdır. Bu durum söz konusu organizasyonun, sadece imparatorluğun merkezinde değil, imparatorluğun egemenliği altındaki ikinci ve üçüncü derecede önem taşıyan merkezlerde de sürdüğünün bir göstergesidir. Daskyleion'un Dareios I'in imar programını takip ediyor olmasını *imitatio regis*⁴⁹ çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Bu bağlamda satraplık olma yolunda ilerleyen kentteki yapı kompleksinin içinde de tıpkı Persepolis'te olduğu gibi, en geç MÖ geç 6. yüzyıla tarihlenen bir arşiv binasının olması gerektiği düşünülebilir. Antik yazarlardan edindiğimiz bilgiler ışığında Daskyleion'un, bölgeden elde edilen zenginliklerin toplandığı ve dağıtıldığı bir merkez statüsünde olduğu anlaşılmaktadır⁵⁰. Bu ne-

40 Balcer 1988: 3, 18; 1993: 80; 1995: 299-300; Pétit 1990, Annexe 2.

41 Bakır 2011: 81-85, res. 23-24, 26-28; İren, Yıldızhan 2014: 212-213, çiz.1-3.

42 İren, Yıldızhan 2014: 212-213, çiz.1-3; 2015: 578-583.

43 Ateşlier 1999: 65-70, no. 33, şek. 1-2, 4, 36; lev. 5, 15; lev. 16-19; 80-82, lev. 34, şek. 28-29.

44 Yıldızhan 2008: 73-74, M7-8, lev. 13.2; 77-78, M11-13, lev. 17.2; Bakır 2011: 88, res. 33.

45 Ateşlier 1999: 71-75, lev. 33, şek. 24-26, 39; Bakır 2004: 8, res. 5.

46 Ateşlier 1999: 76-79, lev. 31-32, şek. 27.

47 Sankaya 2015, 181, dipnot. 66.

48 Yıldızhan 2008: 79-80, M10, lev. 20.1.

49 Ksenophon, *Kyros*: 8. 6. 10; Büyük Pers Kralı'nın yaşam biçimine ve yaşam standardına, konforuna (*eudaimonia*) öykünme.

50 Ksenophon, *Hell*: IV. 1. 15-16; Daskyleion'un etrafının, çok sayıdaki verimli topraklara sahip erzakların depolandığı köylerle çevrili olduğu bilinmektedir.

denle, kentin gerçek anlamda satraplık statüsü kazanmadan önce de gerek bölge⁵¹, gerek Sardis⁵² gerekse de imparatorluğun ana merkezi⁵³ ile bürokratik ve ekonomik yazışmaları sürdürmüş olduğu düşünülebilir. Bu çerçevede söz konusu yazışmaların arşivlenmesine yönelik çeşitli uygulamaların da gerçekleştirilmiş olduğu varsayılabilir. Kentte ele geçen Neo-Babil tipi mühür ile bulla ve bunların Persepolis Kale Tabletleri üzerinde yer alan mühür baskılarıyla olan yakın benzerliği göz önünde bulundurulduğunda, eldeki veriler ışığında, Daskyleion'daki bu arşivin en geç MÖ geç 6. yüzyıl'da, belki de MÖ 509 ile 494 yılları arasında, kurulmuş olabileceği önerilebilir.

Daskyleion kazılarında ele geçen bu iki buluntunun kentteki varlığı tarihsel çerçevede ele alındığında; Kyros'un MÖ 539 yılındaki Babil Seferi ile ilişkilendirilebilir. Babil'in Pers egemenliğine girişiyle, tanrı Marduk ve Nabu onuruna düzenlenen resmi tören ve kutlamalar yeniden başlamış ve Kambyzes I Döneminde de devam etmiştir⁵⁴. Kyros II'nin, Babili ele geçirmesiyle birlikte burada yaşayan halk topluluklarının ve inançlarının imparatorluğun çeşitli bölgeleri ile ilişki içine girdikleri ve imparatorluğun yeni toprakları arasında hareket ettiklerini söylemek mümkündür. Bu durumu arkeolojik olarak kanıtlayan başka bir veri ise Semitik kökenli *Elnaf* isimli bir aristokrat ya da tüccara ait mezar stelidir (Fig. 9 a). MÖ 5. yüzyıl ortalarına tarihlenen stelin üzerinde yer alan Aramca yazıt (Fig. 9. b) Dupont Sommer tarafından okunarak; stelin bir kervan sahibi tarafından Tanrı Bel ve Nabu'ya kervanlarını koruması için sunduğu bir adak steli olduğu şeklinde yorumlanmıştır⁵⁵. Babil'den ele geçen yazılı kaynaklarda, Tanrı Bel ve Nabu adlarının ticari işler ile ilişkili mektuplarda⁵⁶ yer alıyor olması, ticari faaliyetlerde bu tanrıların rehberliğine başvurulduğunun bir işareti olarak yorumlanabilir. Stel üzerindeki yazıtı inceleyen bir diğer araştırmacı olan Cross ise yapmış olduğu çeviriden hareketle stelin üzerindeki yazıtı, mezar sahibinin⁵⁷ mezarının korunması amacıyla tanrı Bel ve Nabu'nun rehberliğine başvurduğu bir mezar yazıtı şeklinde yorumlanmıştır⁵⁸. Birkaç mezar yazıtından yola çıkarak Aramiler gibi Samilerin de ölülerinin mezarlarında rahatsız edilmeden dinlenmeye ihtiyaç duyduklarına inandıkları bilinmektedir.

Stel üzerindeki yazıtla ilişkili bu iki yorumdan hangisi doğru olursa olsun bizim için bu stelin Daskyleion'da bulunmuş olması oldukça önemlidir. Stel üzerindeki yazıt, bulla ve mühür üzerinde yer alan semboller, Daskyleion ve civarında çeşitli etnik gruplara ait insan ya da insan topluluklarının yaşıyor olduklarına işaret etmektedir. Bu toplulukların imparatorluğun egemenliği altındaki Daskyleion gibi uzak bölgelere hareket ettiklerinde dahi kendi inanç pratiklerini devam ettirdikleri düşünülebilir. Belirli tanrılara belirli yollardan ibadet etme özgürlüğü, Daskyleion'da ele geçen stel üzerindeki yazıtta ve Neo-Babil stili mühür ve bulla üzerinde yer alan ibadet sahnesinde varlığını hissettirmektedir. Mühür

51 Persepolis ve Murashu dokümanlarında olduğu gibi, Daskyleion'da da bölgesel aktivitelerin kayıt altında tutulduğu bir arşiv olmalıdır.

52 İmparatorluğun Anadolu toprakları için Boğazlardan gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı tampon niteliğindeki önemli bir bölgede yer alan Daskyleion ile gerek Sardis gerekse İmparatorluğun merkezi arasında gerek resmi gerekse bölgesel bürokrasiye dayalı yazışmalar yapılmış olmalıdır.

53 Herodotos: III. 126-128; Daskyleion yöneticisi Mitrobates ve oğlunun, Sardis satrabı Oroites tarafından öldürülmesi üzerine Dareios'un mühürlü mektuplar göndererek Oroites'i cezalandırması olayında olduğu gibi imparatorluk merkezinin Anadolu'daki merkezler ile oldukça yakın bir haberleşme ve yazışma ağı içinde olduğu görülmektedir.

54 Messerschmidt 1896: 78, VII. 23-29; Pomponio 1978: 103.

55 Dupont Sommer 1966: 34.

56 Saggs 1988: 210, 223-224.

57 Lipiński stel üzerinde yer alan mezar sahibinin baba adının bir Yahudi adı olduğundan bahseder. Bu nedenle, stelin *Elnaf* ismindeki Yahudi kökenli bir memura ait olabileceğini önerir: Lipiński 1975: 153, dipnot. 1. *Elnaf* ismi aynı zamanda Daskyleion'da bulunan DS 76 numaralı bulla üzerinde de yer almaktadır; Kaptan 2002: 148; Röllig 2002: 205, pl. 232-233.

58 Cross 1966: 8 vd.

ve bulla üzerinde yer alan, ellerini yukarıya doğru kaldırmış şekilde dua jesti içinde olan figürün, bir ritüel ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Babil tanrıları ile ilişkili bir ritüele ait bir metin⁵⁹ bu jest için oldukça açıklayıcı özellikler taşımaktadır. Metinde tanrı Marduk için ateşlerin yakıldığı, kurbanların kesildiği, ağıtların söylendiği, kült stantlarının kurulduğu bir ritüelden bahsedilmektedir. Ritüeli gerçekleştiren rahip, flüt çalmakta ve Daskyleion örneklerinde olduğu gibi “ellerini yukarı kaldırarak” tanrı önünde eğilip bir pişmanlık ağıtı okumaktadır. Bu üç buluntu Akhaemenid Dönemde Daskyleion'da çok kültürlü yapıya sahip bir topluluğun barış ve tolerans ortamı içinde bir arada yaşamayı başardıklarının birer referansı niteliğindedir. Söz konusu buluntular ayrıca “Daskyleion'da daha önce varlığından haberdar olmadığımız tanrı Bel-Marduk, Nusku, Nabu, Sin ve İştar'ın içinde yer aldığı, Mezopotamya kökenli, bir inanç sisteminin varlığı söz konusu muydu?” sorusunu da sormamıza neden olmaktadır.

Şüphesiz ki, ilerleyen yıllarda da devam edecek olan kazılarda elde edilecek veriler bu çalışma ile ortaya konulan soruların cevaplanmasına; önerilerin ise ya güçlenmesine ya da değişmesine olanak sağlayacaktır.

59 Saggs 1988: 287.

KATALOG

Mühür:

Kat. 1 Fig. 1. a-c; 2. a-b

EAY, Kalsedon mühür, F7 Açması, 37.50- 37.40, 1998

h: 3.6 cm, G: 2.5 cm, K: 1.6 cm

Solda bir altar üzerinde Babil tanrılarına ait semboller önünde ayakta duran, iki elini havaya kaldırmış giyimli bir insan figürü. Figürün başının sol üst bölümünde bir hilal sembolü.

Yayın: Bakır 2001: 176, fig. 13; 2004: 5, 12, res. 11

MÖ 6. yüzyıl sonu

Lydia Krateriskos:

Kat. 2 Fig. 5. a

EDY, Tam krateriskos, F7 Açması, 35.50-35.40, 1988

Ra: 10 cm, Rk: 4.9 cm, h: 10.3 cm

İç: Firnisli, Dış: Ağız kenarı ve omuz üzerinde yaprak motifi. Gövde altı ve kaide streaky glaze teknikte firnisli.

Yayın: Gürtekin Demir 2002: 126-127, no. 58, fig. 13.58.

MÖ geç 6. yüzyıl.

Kassel Kyliksler:

Kat. 3 Fig. 5. b

EDH, Ağız övde parçası, F7 Açması, 35.90-35.70, 1988

R: ?, h: 1.7 cm

İç: Dudak kenarında rezerve bant, gövde firnisli, Dış: Dudak kenarında firnis bant, alternatif renkli dil motifleri altında iki adet ince firnili bantlar altında yarım korunmuş sarmaşık yaprakları.

Benzer örnekler: Tuna Nörling 1999: 30, no. 53, Abb. 2, taf. 2.

MÖ 540-510

Kat. 4 Fig. 5. c

DZU, Gövde parçası, F7 Açması, 38.05-37.73, 1988

G: 1.2 cm, K: 1.9 cm

İç: Firnisli, Dış: Sarmaşık yaprağı

Benzer örnekler: Tuna Nörling 1999: 29, no. 45-46, taf. 2.; Görkay 1999: 43, no. 81, pl. 7.

MÖ 540-510

Bitkisel Bezemeli Skyphos:

Kat. 5 Fig. 5. d

EBS, Gövde parçası, F7 Açması, 36.70-36.60, 1988

G: 3.5 cm, K: 2.3 cm

İç: Firnisli, Dış: Halka zincirler üzerinde az korunmuş, palmet dizisi, firnis bant. Benzer örnekler: Tuna Nörling 1999: 51, no. 274, taf. 15.

MÖ 6. yüzyıl sonu

BİBLİYOGRAFYA

- Akurgal 1956 Akurgal, E., "Les Fouilles de Daskyleion, Kyzikos ve Ergili Araştırmaları", *Anatolia* I, 20-24.
- Altheim Stiehl v.d. 1983 Altheim Stiehl, R., Metzler, D., Schwertheim E., "Eine neue gräko-persische Grabstele aus Sultaniye Köy und ihre Bedeutung für die Geschichte und Topographie von Daskyleion", *EA* 1, 1-23.
- Altheim Stiehl, Cremer 1985 Altheim Stiehl, R., Cremer, M., "Eine gräko-persische Türstele mit aramäischer Inschrift aus Daskyleion", *EA* 6, 1-16.
- Ateşlier 1999 Ateşlier, S., *Daskyleion Buluntuları Işığında Batı Anadolu'da Akhaemenid Dönemi Mimarisi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir.
- Avigad 1997 Avigad, N., *Corpus West Semitic Stamp Seals*, revised and completed by Benjamin Sass, Jerusalem.
- Bakır 2001 Bakır, T., "Die Satrapie in Daskyleion." *Achaemenid Anatolia: Proceedings of the first International Symposium on Anatolia in the Achaemenid Period, Bandırma 15-18 August 1997*, T. Bakır, H. Sancisi-Weerdenburg, G. Gürtekin, B. Briant, W. Henkelman (eds.), *PIHANS XCII*, 169-180, Leiden.
- Bakır 2004 Bakır, T., "Daskyleion (Tyaiy drayahya) Hellespontine Phrygia Bölgesi Akhaemenid Satraplığı", *Anatolia* 25, 1-26.
- Bakır 2011 Bakır, T., *Daskyleion: Bahkesir'in Eski Çağdaki Valilik Merkezi*, Bandırma.
- Bakır, Gusmani 1993 Bakır, T., Gusmani, R., "Graffiti aus Daskyleion", *Kadmos* 32, 135-144.
- Balcer 1988 Balcer, J. M., "Persian Occupied Thrace (Skudra)", *Historia* 37, 1-21.
- Balcer 1993 Balcer, J. M., "The Ancient Persian Satrapies and Satraps in Western Anatolia", *AMI* 26, 81-90.
- Balcer 1995 Balcer, J. M., *The Persian Conquest of the Greeks, 545-450 B.C.* Konstanz.
- Balkan 1959 Balkan, K., "Inscribed Bullae from Daskyleion-Ergili", *Anatolia* 4, 123-128.
- Black v.d. 1992 Black, J., Green, A., Rickards, T., *Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia, an Illustrated Dictionary*, London.
- Boardman 1970a Boardman, J., *Greek Gems and Finger Rings: Early Bronze Age to Late Classical* London.
- Boardman 1970b Boardman, J., "Pyramidal Stamp Seals in the Persian Empire", *Iran* 8, 19-45.
- Boardman 1976 Boardman, J., "Greek and Persians Glyptic in Anatolia and Beyond", *Revue Archéologique*, Nouvelle Série, Fasc. 1, Études sur les relations entre Grèce et Anatolie offertes à Pierre Demargne, 1, 45-54.
- Boardman 1998 Boardman, J., "Seal and Sings: Anatolian Stamp Seals of the Persian Empire Revisited", *Iran* 36, 1-13.
- Bregstein 1993 Bregstein, L. B., *Seal Use Fifth Century B. C. Nippur, Iraq: A study of Seal Selection and Sealing Practices in the Murashu Archives*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Pennsylvania.
- Buchanan, Moorey 1988 Buchanan, B., Moorey, P. R. S., *Catalogue of Ancient Near Eastern Seals in the Ashmolean Museum: Vol. III: The Iron Age Stamp Seals (ca.1200-350)*, Oxford.
- Bulut 2009 Bulut, H., "The Destruction Date of the Bulla Archive at Dasky-

- leion Reconsidered: The Evidence from the Black-Glazed and Partially-Glazed Pottery”, *ÖJb* 78, 55-67.
- Calmeyer 1988 Calmeyer, P., “Aufreihung-Duplik-Kopie-Umbildung”, *Method and Theory. Proceedings of the London 1985. Achaemenid History Workshop. Ach. Hist.* III, A. Kurt, H. Sancisi-Weerdenburg (eds.), 101-119, Leiden.
- Collon 1987 Collon, D., *First Impressions Cylinder Seals in the Ancient Near East*, London.
- Coşkun 2005 Coşkun, G., *Daskyleion'da Orta Akbaemenid Dönemi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir.
- Cross 1966 Cross, F. M., “An Aramaic Inscription from Daskyleion”, *BASOR* 184, 7-10.
- Delaporte 1909 Delaporte, L., *Catalogue du Musée Guimet. Cylindres orientaux, Annales du Musée Guimet* 33, Paris.
- Delaporte 1910 Delaporte, L., *Catalogue des cylindres orientaux et des cachets assyro-babyloniens, perse et syro-cappadociens, de la Bibliothèque Nationale*, Paris.
- Delaporte 1920 Delaporte, L., *Musée du Louvre. Catalogue des cylindres, cachets et pierres gravées des styles orientaux I: Fouilles et Missions*, Paris.
- Delaporte 1923 Delaporte, L., *Musée du Louvre. Catalogue des cylindres, cachets et pierres gravées de style oriental, II. Acquisitions. Avec le concours de M. F. Thureau-Dangin pour la partie épigraphique*, Hachette, Paris.
- Dolunay 1966 Dolunay, N., “Daskyleion-Ergili'de Bulunan Kabartmalı Steller”, *İstanbul Arkeoloji Müzesi Yıllığı* 13/14, 19-33.
- Doumet 1992 Doumet, C., *Sceaux et cylindres orientaux: La collection Chiba, Orbis Biblicus et Orientalis* 9, Fribourg.
- Dupont Sommer 1966 Dupont Sommer, A., “Daskyleion'da Bulunan Arami Kitabesi”, *İstanbul Arkeoloji Müzesi Yıllığı* 13/14, 34-39.
- Eisen 1940 Eisen, G. A., *Ancient Oriental Cylinder and Other Seals: With a Description of the Collection of Mrs. William H. Moore, OIP* 47, Chicago.
- Garrison 1991 Garrison, M. B., “Seals and Elite at Persepolis. Some Observations on Early Achaemenid Persian Art”, *Ars Orientalis* Vol. 21, 1-29.
- Garrison 2000 Garrison, M. B., “Achaemenid Iconography as Evidenced by Glyptic Art: Subject Matter Social Function, Audience and Diffusions”, *Images as Media, Sources for the Cultural History of the Near East and the Eastern Mediterranean (1st Milenium BCE)*, *Orbis Biblicus et Orientalis* 175, Ch. Uehlinger (ed.), 115-163, Fribourg.
- Gibson 1975 Gibson, J. C. L., *Textbook Syrian Semitic Inscriptions* Vol. II: *Aramaic Inscriptions, Including Inscriptions in the Dialect of Zenjirli*, Oxford.
- Glock 1988 Glock, A. (ed.), *Minuscule Monuments of Ancient Art., Catalogue of Near Eastern Stamp and Cylinder Seals Collected by Virginia E. Bailey, in Memory of Katherine J. Hammersley, Exhibition March-May, 1988*, The New Jersey Museum of Archaeology, at Drew University, Madison, N. J.
- Gordon 1939 Gordon, C. H., “Western Asiatic Seals in the Walters Gallery”, *Iraq* 6, 3-34.
- Gusmani, Polat 1999 Gusmani, R., Polat, Y., “Ein neues phrygisches Graffito aus Daskyleion”, *Kadmos* 38, 59-64.

- Gürtekin Demir 2002 Gürtekin Demir, R. G., "Lydian Painted Pottery at Daskyleion", *AS* 52, 111-143.
- Herbordt 1992 Herbordt, S., *Neuassyrische Glyptik des 8.-7. Jb. V. Chr. State Archives Assyria Studies* 1, Helsinki.
- İren, Yıldızhan 2014 İren, K., Yıldızhan, H., "Daskyleion 2012 Yılı Kazı Çalışmaları", 35. *Kazı Sonuçları Toplantısı, 27-31 Mayıs 2013, Muğla*, Cilt 2, 211-224.
- İren, Yıldızhan 2015 İren, K., Yıldızhan, H., "Daskyleion 2013 Yılı Kazı Çalışmaları," 36. *Kazı Sonuçları Toplantısı, 02-06 Haziran 2014, Gaziantep*, Cilt 2, 577-600,
- İren, Yıldızhan 2017 İren, K., Yıldızhan, H., "Pers Daskyleionu; Güney Marmara Bölgesin'de Bir Satraplık Merkezi", *Persler, Anadolu'da Kudret ve Görkem*, K. İren, Ç. Karaöz, Ö. Kasar (eds.), 332-345, İstanbul, 2017.
- Jakob Rost 1975 Jakob Rost, L., *Die Stempelsiegel im Vorderasiatischen. Staatliche Museen zu Berlin*, Berlin.
- Kaptan 2002 Kaptan, D., *The Daskyleion Bullae: Seal Images from the Western Achaemenid Empire*, *Ach. Hist.* XII, Vol. I-II, P. Briant, W. Henkelman, A. Kurt, J. Roos, M. C. Root, H. Sancisi-Weerdenburg, J. Weisshöfer (eds.), Leiden.
- Keel Leu 1991 Keel Leu, H., *Vorderasiatische Stempelsiegel: Die Sammlung des Biblischen Instituts der Universität Freiburg Schweiz*, *Orbis Biblicus et Orientalis* 110, Göttingen.
- Klengel Brandt 1969 Klengel Brandt, E., "Siegelabrollungen aus dem Babylon der Spätzeit", *OA* 8, 329-336.
- Legrain 1925 Legrain, L., *The Culture of the Babylonians from their Seals in the Collections of the Museum. Publication from the Babylonian Section, University Museum, University of Pennsylvania*, Vol. 14, Parts 1-2, Philadelphia.
- Lemaire 2001 Lemaire, A., "Les inscriptions araméennes de Daskyleion", *Achaemenid Anatolia: Proceedings of the first International Symposium on Anatolia in the Achaemenid Period, Bandırma 15-18 August 1997*, *PIHANS* XCII, T. Bakır, H. Sancisi-Weerdenburg, G. Gürtekin, B. Briant, W. Henkelman (eds.), 21-35, Leiden.
- Lipriński 1975 Lipriński, E., *Studies in Aramaic Inscriptions and Onomastics I*, *OLA* I, Leuven.
- Messerschmidt 1896 Messerschmidt, L., *Die Inschrift der Stele Nabu'naiids Königs von Babylon. Enthaltend die erste Inschriftliche Nachricht über den Fall Ninives*, *MVAG* 1/1, Berlin.
- Pétit 1990 Pétit, T., *Satrapes et Satrapies dans l'empire achéménide de Cyrus le Grand à Xerxès Ier*, Paris.
- Polat 2007 Polat, G., "Daskyleion'dan Yeni bir Anadolu-Pers Mezar Steli", *The Achaemenid Impact on Local Populations and Cultures in Anatolia (sixth-Fourth Centurie B.C.)*, *Papers Presented at the International Workshop Istanbul 20-21 May 2005*, İ. Delemen, O. Casabone, Ş. Karagöz, O. Tekin (eds.), İstanbul, 215-224.
- Pomponio 1978 Pomponio, F., *Nabû: Il culto e la figura di un dio del Pantheon babilonese ed assrio*, *Studi Semitici* 51, Roma.
- Porada, Buchanan 1948 Porada, E., Buchanan, B., (eds.), *Corpus of Ancient Near Eastern Seals in North American Collections, A project of the Iranian Institute, the Oriental Institute of the University of Chicago and the Yale Babylonian Collection, The Bollingen Series XIV*, New York.

- Röllig 2002 Röllig, W., *The Daskyleion Bullae: Seal Images from the Western Achaemenid Empire*, *Ach. Hist.* XII, I-II, Appendix II, *Aramaic Inscriptions*, B. Briant, W. Henkelman, A. Kurt, J. Roos, M. C. Root, H. Sancisi-Weerdenburg, J. Weisshöfer (eds.), Leiden, 198-210.
- Root 1998 Root, M., "Pyramidal Stamp Seals- The Persepolis Connection", *Studies in Persian History: Essay in Memory of David M. Lewis*, *Ach. Hist.* XI, M. Brosius, A. Kuhrt, (eds), Leiden, 257-306.
- Saggs 1988 Saggs, H. W. F., *The Greatness That Was Babylon: The Babylonians. A Survey of the Ancient Civilisations of the Tigris-Euphrates Valley*, Sidgwick and Jackson, (rev. ed.), London.
- Sarıkaya 2015 Sarıkaya, S., "Daskyleion Dynastes'lik Sisteminde Artabazos'un Rolü", *Olba* XXII, 175-197.
- Schmidt 1957 Schmidt, E. F., *Persepolis II. The Contents of the Treasury and Other Discoveries*, OIP 69, Chicago.
- Schmitt 2002 Schmitt, R., *The Daskyleion Bullae: Seal Images from the Western Achaemenid Empire*, *Ach. Hist.* XII, I-II, Appendix I, *Cuneiform Inscriptions*, B. Briant, W. Henkelman, A. Kurt, J. Roos, M. C. Root, H. Sancisi-Weerdenburg, J. Weisshöfer (eds.), Leiden, 194-197.
- Tuna Nörling 1999 Tuna Nörling, Y., *Daskyleion I: Die Attische Keramik*, *Arkeoloji Dergisi IV*, İzmir.
- von der Osten 1934 von der Osten, H. H., *Ancient Oriental Seals in the Collection of Mr. Edward T. Newell*, OIP 22, Chicago.
- Ward 1909 Ward, W. H., *Cylinders and other Ancient Oriental Seals in the Library of J. Pierot Morgan*, New Haven
- Yıldızhan 1996 Yıldızhan, H., *Daskyleion'da Ele Geçen Graffitolu ve Dipintolu Seramiklerin Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- Yıldızhan 2008 Yıldızhan, H., *Erken Akbaemenid Dönemde Daskyleion*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir.
- Zettler 1979 Zettler, R. L., "On the Chronological Range of Neo-Babylonian and Achaemenid Seals", *JNES* 38, 257-270.
- Antik Kaynaklar:**
- Herodotos *Herodot Tarihi*, (çev. M. Ökmen), İstanbul, 2004.
- Ksenophon, *Hell.* *Hellenica*, (Çev. Suat Sinanoğlu), Ankara, 1999.
- Ksenophon, *Kyro.* *Kyroupaideia*.

KISALTMALAR

<i>Ach. Hist.</i>	Achaemenid History
<i>AMI</i>	Archäologische Mitteilungen aus Iran und Turan
<i>Anatolia</i>	Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü Dergisi
<i>AS</i>	Anatolian Studies
<i>BASOR</i>	The Bulletin of American Schools of Oriental Research
<i>cm</i>	Santimetre
<i>DS</i>	Daskyleion Seal
<i>EA</i>	Epigraphica Anatolica
<i>Iran</i>	Journal of the British Institute of Persian Studies
<i>Iraq</i>	The British Institute for the Study of Iraq
<i>JNES</i>	Journal of Near Eastern Studies
<i>Kadmos</i>	Zeitschrift für vor-und frühgriechische Epigraphik
<i>MVÄG</i>	Mitteilungen der Vorderasiatisch-Ägyptischen Gesellschaft
<i>OA</i>	Oriens Antiquus
<i>OLA</i>	Orientalia Novaniensia Analecta
<i>OIP</i>	The Oriental Institute of the University of Chicago
<i>Öjb</i>	Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts in Wien
<i>PF</i>	Persepolis Fortification Tablet
<i>PFS</i>	Persepolis Fortification Seal
<i>PIHANS</i>	Publications de l'Institut historique et archéologique néerlandais de Stamboul
<i>PT</i>	Persepolis Treasury Tablet
<i>G</i>	Genişlik
<i>b</i>	Yükseklik
<i>K</i>	Kalınlık
<i>Kat.</i>	Katalog
<i>R</i>	Çap
<i>Ra</i>	Ağız Çapı
<i>Rk</i>	Kaide Çapı

FİGÜRLER LİSTESİ

Fig. 1: a-c Neo-Babil Mührü

Fig. 2: a-b. Neo-Babil Mührü ve baskısı

Fig. 3: Persepolis Kale Tableti, PF 1082, Root 1998: 289, pl.12.

Fig. 4: Mühür Baskısı, Delaporte 1920: 74, no. D.93, Fig. 22, pl. 54

Fig. 5: a-d. Neo-Babil Mührü ile aynı alanda bulunan seramikler

Fig. 6: Bulla DS1

Fig. 7: Persepolis Kale Tableti, PF 1019 LE, Root 1998: 287, pl. 10.

Fig. 8: Mühür baskısı, Buchanan, Moorey 1988: 61, no. 385, pl. XXX.

Fig. 9: a-b. Daskyleion'da bulunan Elnaf'ın mezar steli ve yazıtı, Daskyleion Kazı Arşivi.

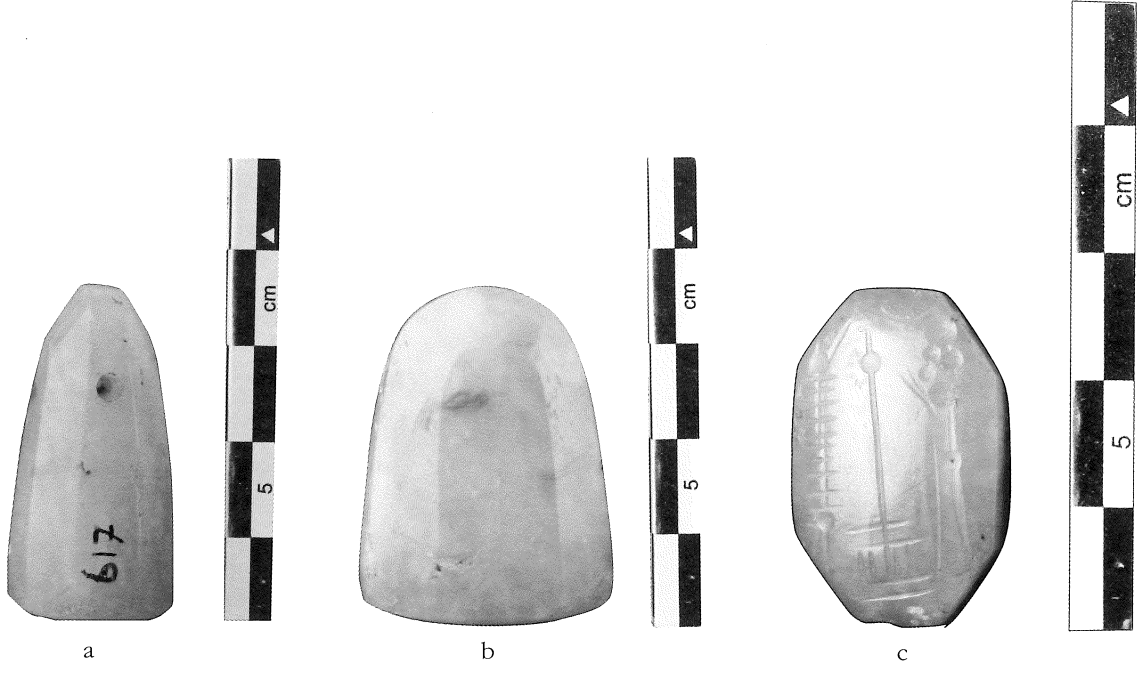

Fig. 1: Neo-Babil Mührü.

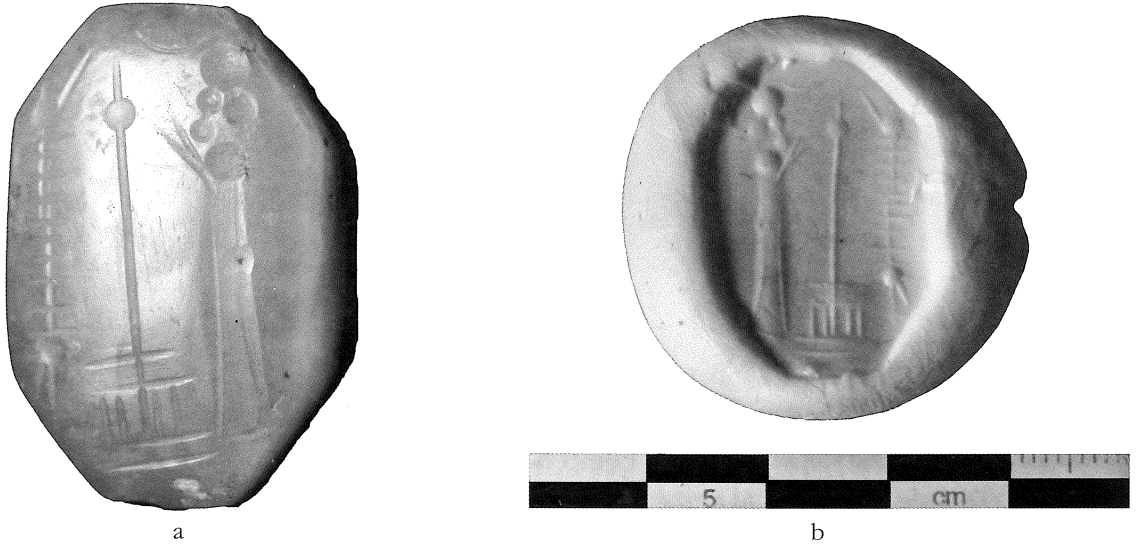

Fig. 2: Neo-Babil Mührü ve Baskısı.

Fig. 3: Persepolis Kale Tableti, PF 1082, Root 1998: 289, pl.12.

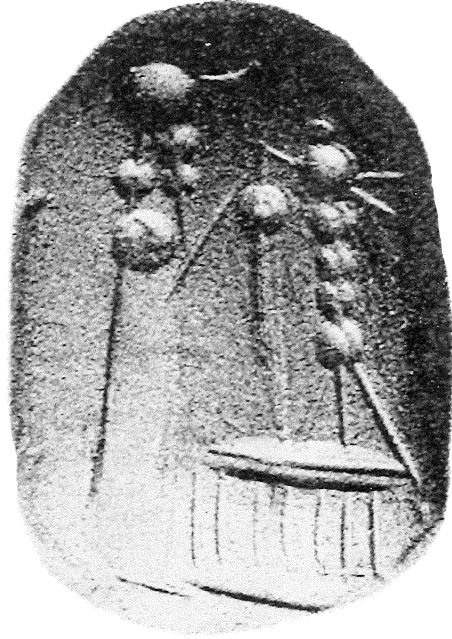
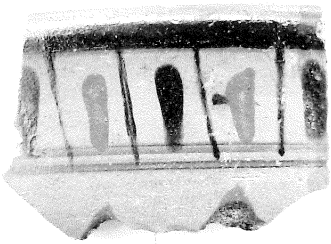

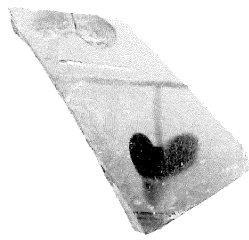
Fig. 4: Mühür Baskısı, Delaporte 1920: 74, no. D.93, Fig. 22, pl. 54.

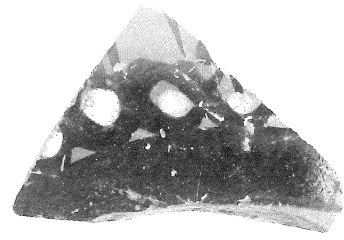
a

b

c

d

Fig. 5a-d: Neo-Babil Mührü ile aynı alanda bulunan seramikler.

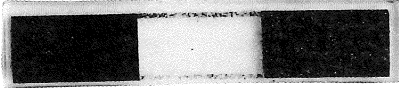

Fig. 6: Bulla DS1.

Fig. 7: Persepolis Kale Tableti, PF 1019 LE, Root 1998: 287, pl. 10.

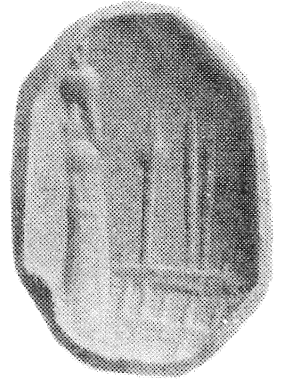

Fig. 8: Mühür baskısı, Buchanan, Moorey 1988: 61, no. 385, pl. XXX.

a

b

Fig. 9: Daskyleion'da bulunan Elnaf'ın mezar steli ve yazıtı.